

ВІДГУК

офіційного опонента

доктора педагогічних наук, професора, завідувача кафедри педагогіки й менеджменту освіти Комунального вищого навчального закладу «Херсонська академія неперервної освіти» Херсонської обласної ради Кузьменка Василя Васильовича на дисертацію Коваленка Олександра Миколайовича «Підготовка майбутніх фахівців залізничного транспорту в навчальних закладах Півдня України другої половини ХХ – початку ХХІ століття», подану на здобуття ступеня доктора філософії зі спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки (галузь знань 01 Освіта/Педагогіка)

1. Актуальність теми виконаної роботи та зв'язок із відповідними планами галузей науки

Сьогодні в Україні в умовах налагодження співпраці з Європейським Союзом відбуваються кардинальні зміни, що зумовлюють потребу подальшого реформування сфери освіти (зокрема, професійної), орієнтацію її на підготовку конкурентоспроможних на міжнародному ринку праці фахівців. У цьому контексті особливого значення набуває оновлення професійної підготовки майбутніх фахівців залізничного транспорту, наближення її до високих міжнародних стандартів. Ці процеси не можуть бути успішними без урахування вітчизняного ретроспективного досвіду у цій царині. Саме тому тема дисертації Коваленка О. М. є своєчасною та актуальною.

Тема дисертаційного дослідження відповідає одному з напрямів науково-дослідної роботи кафедри педагогіки, психології й освітнього менеджменту імені проф. Є. Петухова Херсонського державного університету, а саме: «Історико-педагогічні основи розвитку освіти в Україні та зарубіжжі» (державний реєстраційний номер 0119U101069).

Тема дослідження затверджена вченою радою Херсонського державного університету (протокол № 7 від 26.12.2017 р.), узгоджена в бюро

Міжвідомчої ради з координації досліджень у галузі освіти, педагогіки і психології Національної академії педагогічних наук України (протокол № 2 від 27.03.2018 р.).

2. Найбільш суттєві наукові результати, що містяться в дисертації

До найбільш суттєвих наукових результатів, що містяться в дисертації, відносимо глибокий аналіз автором 377 джерел, що репрезентують:

- 1) історико-педагогічні праці, які вийшли друком у 1950–1990-х роках та праці сучасних дослідників освіти періоду незалежності України;
- 2) дисертаційні дослідження, які охоплюють проблеми розвитку професійно-технічної освіти, підготовки фахівців різних галузей, зокрема залізничної;
- 3) періодичні видання, які виходили друком у період, що досліджується;
- 4) архівні джерела; 5) Інтернет-джерела.

Сукупність задіяних і проаналізованих дисертантом джерел свідчить водночас і про глибину проведеного дослідження, і про достатню повноту та якість його підґрунтя.

Істотними в роботі є також опрацювання й поняттєво-термінологічний аналіз нормативно-правових документів і праць учених. Це надало можливість визначити ключові поняття дослідження (залізнична освіта, фахівець, професійна підготовка, професійна підготовка майбутніх фахівців залізничного транспорту), уточнити їх зміст, а також виявити, що в науковій літературі відсутній єдиний підхід до визначення сутності цих понять.

Заслуговують на увагу обґрунтовані автором етапи розвитку підготовки майбутніх фахівців залізничного транспорту в навчальних закладах Півдня України другої половини XIX – початку XX століття (політехнізації (1951–1958 рр.), інтенсифікації (1959–1969 рр.), трансформації (1970–1991 рр.), модернізації (1992–2017 рр.)), виявлені позитивні та негативні тенденції кожного з цих етапів, схарактеризовані зміст, форми, методи та засоби навчання майбутніх залізничників у досліджувану добу.

Усе зазначене вище дає підстави стверджувати, що в рецензованій дисертації цілісно, всебічно, ґрунтовно досліджено порушену проблему.

3. Нові факти, одержані здобувачем

Наукова новизна дослідження є вагомим і свідчить про особистий внесок Коваленка О. М. у розвиток історико-педагогічної науки, адже ним уперше комплексно й системно досліджено теоретичні і методичні основи підготовки фахівців залізничного транспорту в навчальних закладах Півдня України другої половини ХХ – початку ХХІ століття. Здобувач обґрунтував етапи розвитку підготовки фахівців залізничного транспорту в навчальних закладах Півдня України досліджуваної доби, виявив провідні тенденції кожного етапу (політехнізація навчально-виховного процесу; збільшення асигнувань на освіту (етап політехнізації); безпосередній зв'язок навчання з життям; здобуття молоддю робочих професій (етап інтенсифікації); поява нових спеціальностей унаслідок автоматизації залізниці; запровадження нових технічних засобів навчання (етап трансформації); використання інноваційних методів навчання та інформаційно-комунікаційних технологій; запровадження дуальної освіти для підготовки майбутніх фахівців залізничного транспорту (етап модернізації)).

Важливо також, що автор на основі проведеного аналізу підготовки майбутніх фахівців залізничного транспорту в навчальних закладах Півдня України другої половини ХХ – початку ХХІ століття виокремив перспективи творчого використання ретроспективного досвіду в процесі реформування сучасної професійної підготовки фахівців залізничного транспорту (створення системи безперервного профільного навчання майбутніх залізничників; залучення роботодавців до освітнього процесу; широке запровадження дуальної системи залізничної освіти; гуманізація підготовки майбутніх фахівців залізничного транспорту).

4. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

Обсяг друкованих робіт та їх кількість відповідають вимогам МОН України щодо публікації основного змісту дисертації на здобуття ступеня доктора філософії. Здобутки дисертанта з необхідною повнотою викладено у

дисертаційному дослідженні та публікаціях, що дає підстави стверджувати, що результати роботи є достатньо обґрунтованими й достовірними.

Обґрунтування обраної теми є методологічно, теоретично та технологічно переконливим. Позитивне враження справляє науковий апарат дослідження, комплекс взаємопов'язаних та взаємозумовлених методів дослідження.

Вивчення історико-педагогічних джерел (377 найменувань, з них 108 – архівні матеріали) допомогло розв'язати завдання дослідження. Використання загальнонаукових теоретичних методів, методів історико-педагогічного дослідження (системно-історичний, історико-генетичний, історико-порівняльний, хронологічний), методів класифікації та періодизації, методів абстрагування та конкретизації, прогностичного методу уможливило висвітлення досліджуваної проблеми.

У роботі обґрунтовано етапи розвитку підготовки майбутніх фахівців залізничного транспорту в навчальних закладах Півдня України другої половини ХХ – початку ХХІ століття та схарактеризовано зміст та організацію навчання майбутніх залізничників у досліджувану добу.

Наукові положення, пропозиції (підрозділ 2.5 дисертації), висновки дисертаційного дослідження сформульовано досить чітко, послідовно, вони є аргументованими та змістовними.

Робота виконана на належному науковому рівні з дотриманням правил академічної доброчесності. Здобувач досконало володіє предметом наукового пошуку. Рівень апробації результатів дослідження є представницьким і підтверджується участю дисертанта в численних міжнародних і всеукраїнських конференціях.

5. Значення для науки і практики одержаних автором результатів

Результати дисертаційної роботи мають вагоме значення для науки і практики, зокрема, чітко і правильно визначено предмет дослідження, поняттєво-категорійний апарат, теоретико-методологічні засади дослідження, його хронологічні межі; обґрунтовано етапи розвитку підготовки фахівців залізничного транспорту в навчальних закладах Півдня України

досліджуваної доби та виявлено провідні тенденції кожного з них; виокремлено перспективи творчого використання ретроспективного досвіду в процесі реформування сучасної професійної підготовки фахівців залізничного транспорту; окреслено конкретні перспективи подальших наукових досліджень.

Результати наукового пошуку впроваджені в освітній процес Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії (довідка № 625 від 05.10.2021 р.), Дрогобицького педагогічного університету імені Івана Франка (довідка № 1004 від 12.10.2021 р.), Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника (довідка № 01-23/362 від 12.10.2021 р.), Міжнародного класичного університету імені Пилипа Орлика (довідка № 98 від 12.10.2021 р.), Херсонського державного університету (довідка № 9-32/1827 від 18.11.2021 р.).

6. Рекомендації щодо використання результатів і висновків дисертації

Матеріали дослідження сприятимуть осучасненню вітчизняної педагогічної науки та практики, підготовці наукових праць теоретико-методологічного й методичного характеру (посібників і підручників для підготовки фахівців залізничного транспорту, транспортних технологій, педагогіки, а також наукових і науково-методичних праць з історії педагогіки та методики викладання). Представлений у дисертації наратив, що стосується історико-педагогічних та організаційно-педагогічних основ підготовки майбутніх фахівців залізничного транспорту в навчальних закладах Півдня України другої половини ХХ – початку ХХІ століття, надає можливість створювати концептуальні орієнтири для організації дотичних історико-педагогічних досліджень та розробки продуктивних науково-теоретичних положень для їхнього проведення.

7. Оцінка змісту дисертації та її завершеність

Дисертація складається зі вступу, двох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел та додатків. Структура

дисертації, логічність викладення матеріалу, а також 7 додатків, 13 таблиць, 15 рисунків відповідають поставленим завданням дослідження.

Дисертаційне дослідження системно організоване: окреслено його об'єкт, предмет і мету, сформульовано дослідницькі завдання, забезпечено відповідність висновків, які логічно випливають із змісту основного тексту дисертації.

У роботі систематизовано джерельну базу дослідження та здійснено дефінітивний аналіз ключових понять. В процесі дослідження проаналізовано значний масив джерельної бази, що дозволило виявити організаційні основи та провідні тенденції обґрунтованих етапів розвитку підготовки майбутніх фахівців залізничного транспорту в навчальних закладах Півдня України другої половини ХХ – початку ХХІ століття.

Автором дисертації схарактеризовано зміст, форми, методи та засоби навчання майбутніх фахівців залізничного транспорту в навчальних закладах Півдня України досліджуваної доби. З'ясовано, що зміст навчання майбутніх залізничників в училищах і технікумах на всіх етапах охоплював дисципліни загального циклу, професійного циклу, практичного циклу підготовки. Інші цикли вводилися або вилучалися в процесі розвитку підготовки фахівців залізничного транспорту, що зумовлювалося різними економічними, політичними та соціальними факторами.

У дисертації достатньо переконливо виокремлено перспективи творчого використання ретроспективного досвіду в процесі реформування сучасної професійної підготовки фахівців залізничного транспорту.

Дисертаційна робота за своїм змістом і формою є завершеним дослідженням.

8. Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації

Загалом схвалюючи стратегію і тактику наукового пошуку Коваленка О. М., отримані результати, зроблені висновки, у вимірі наукової дискусії вважаємо за потрібне зазначити окремі контрверсійні положення та висловити такі побажання.

1. У темі дисертації йдеться про підготовку майбутніх фахівців залізничного транспорту в навчальних закладах Півдня України. Проте, в роботі досліджуються тільки училища й технікуми. Варто було б чіткіше пояснити, чому обрано саме ці навчальні заклади.

2. У підрозділі 1.1 «Джерельна база дослідження» здобувач проаналізував історико-педагогічні праці багатьох науковців, але в окремих випадках не висловив свого ставлення до пропозицій інших авторів і не пояснив, як саме результати їхніх досліджень використано в дисертації.

3. У підрозділі 1.3 «Періодизація розвитку підготовки майбутніх фахівців залізничного транспорту в навчальних закладах Півдня України другої половини ХХ – початку ХХІ століття» дисертант виокремлює у досліджуваній добі чотири етапи. Треба було б надати більш розлоге обґрунтування назв кожного з виділених етапів.

4. При аналізі форм, методів та засобів навчання (підрозділи 2.1, 2.2, 2.3, 2.4) недостатня увага приділена закладам освіти, які існували в Одеській області та вже в ті роки мали неабиякий досвід підготовки фахівців залізничного транспорту, що, безумовно, збагатило б зміст дисертації.

5. Дисертаційне дослідження лише виграло б, якби, в підрозділі 2.5 «Перспективи творчого використання ретроспективного досвіду в процесі реформування сучасної професійної підготовки майбутніх фахівців залізничного транспорту» здобувач зробив би порівняльний аналіз підготовки майбутніх фахівців залізничного транспорту в навчальних закладах Півдня України досліджуваного періоду та сучасності.

Однак висловлені дискусійні зауваження не зменшують наукового значення дисертації Коваленка О. М., яка є самостійною і завершеною роботою, розширює і збагачує уявлення про розвиток підготовки майбутніх фахівців залізничного транспорту в навчальних закладах Півдня України другої половини ХХ – початку ХХІ століття.

9. Повнота висвітлення результатів в опублікованих працях

Основні положення дисертації викладені у 20 публікаціях, із них: 5 статей у наукових фахових вітчизняних виданнях, 3 – у закордонних

наукових періодичних виданнях, 12 – у матеріалах науково-практичних конференцій.

10. Висновок

Дисертація «Підготовка майбутніх фахівців залізничного транспорту в навчальних закладах Півдня України другої половини ХХ – початку ХХІ століття» є завершеним, самостійним науковим дослідженням важливої історико-педагогічної проблеми. Робота має наукову новизну, теоретичне і практичне значення для педагогічної науки й практики. Дисертаційне дослідження відповідає чинним вимогам щодо оформлення, Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії (Постанова Кабінету Міністрів України від 06.03.2019 р. № 167), а його автор Коваленко Олександр Миколайович заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки (галузь знань 01 Освіта/Педагогіка).

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри педагогіки й менеджменту освіти
Комунального вищого навчального закладу
«Херсонська академія неперервної освіти»
Херсонської обласної ради

В. В. Кузьменко

Підпис В. В. Кузьменка засвідчую

Перший проректор,
доктор педагогічних наук, професор

Я. Жорова

27.01.2022